

BAFs årsmöte

**3-4 september 2005
i Örebro län**

En reseberättelse av Suzanne Plunkte

ÖREBRO SLOTT

BAFs årsmöte 3-4 september 2005 i Örebro län

Detta år var det dags att åka runt i Örebro, under Hanna Domfors kunniga och trevliga guidning. Eftersom flertalet av oss kom redan på fredagen var vi var ovanligt många som sågs över en bit mat och något drickbart, denna gång på krogen Stallyktan.

Lördagen började med en tur till Örebro läns första kulturresevat Pershyttan. Det är ett 128 hektar stort område ägt av såväl privat-personer som statliga Sveaskog och en stiftelse med fokus på huvudsakligen att förvalta och förmedla områdets kulturhistoria. Kulturresevatets bestämmelser reglerar markområdet och hyttans bebyggelse medan privatbostäderna omfattas av områdesbestämmelser. Idag används området dels för boende och dels för kulturturism. Diskussionerna har varit många om hur Pershyttan skall utvecklas, bl a om hur mycket vegetation som skall tas bort; den fanns ju nästan inte alls när hyttan var i drift, men dagens befolkning har växt upp med skogen och vill ha den kvar. Samtidigt är delar av resevatet Natura 2000-område, vilket gör att även naturvården vill ha ett ord med i leken. Dagens landskap är präglat av slagghögar, skog och den av gruvsdriften perforerade marken.

Med buss tog vi oss sen in till Nora för lunch på stadshotellet, varefter vi travade iväg till försam-

NORA STADSHOTELL

lingshemmet för att lyssna på statsarkitekt Anders Håberg och Raoul Hjærtström från länsstyrelsen som bl a berättade om ett nationellt projekt som handlar om att tillvara ta kulturhistoriskt värdefulla stadskärnor.

Nora stad anlades 1643 (dessförinnan hade det funnits en kyrkby på platsen) och än idag följer bebyggelsemönster stadsplanen som upprättades vid anläggandet. Medvetandet om stadens kulturhistoriska kvalitéer fanns enligt uppgift redan på 1930- och 40-talen och den sanneringsplan för Nora som togs fram 1963 hade tydliga bevarandeambitioner. Stadskärnan klassas som riksintresse för kulturmiljövården, men det finns nästan inga detaljplaner som säkerställer de kulturhistoriska värdena; i stort gäller en stadsplan från 1912. Kommunen har där-

KULTURESERVAT PERSHYTTAN

för valt att genomföra en modernisering av 1984-års bevarandeplan.

Tanken är att moderniseringen görs som en fördjupad översiktplan och att man därefter, under 2006, tar fram en detaljplan med en - för att citera stadsarkitekten - "bra balans mellan öppenhet och styrning". Detaljerna är ännu oklara, men arbetet sker i samråd

med bl a PBL-kommittén. Avslutningsvis tog vi en promenad i stan för att med egna ögon ta del av den bitvis välbevarade trähusarkitekturen.

NORA FÖRSAMLINGSHEM

GYTTORP CENTRUM

Nästa punkt på programmet var bostadsområdet Gyttorp, anlagd av Nitroglycerinbolaget mellan 1947 och tidigt 1960-tal. Husen ritades av Ralph Erskine och vegetationen av Walter Bauer. Bostadsområdet, bestående av 127 lägenheter, har periodvis till delar stått tomt och i skarven mellan 1980- och 1990-talet var det tal om att det delvis skulle rivas. Länsstyrelsen valde då att uppvakta Riksantikvarieämbetet i denna fråga och lyckades utverka tio miljoner kr som användes till en varsam renovering av området. Bidraget visade sig enligt Raoul Hjærtström vara "hävarmen mot framtiden" och idag är majoriteten av lägenheterna i Gyttorp uthyrda.

Efter att ha sett två lägenheter, beundrat den fantastiska färgsättningen samt tackat våra ciceroner åkte vi iväg till Grythyttte gård där vi hade årsmöte, intog en god middag och sov över.

GRYTHYTTAN

Söndagens första stopp var i Grythyttans skifferverk. Idag består området mest av skifferhögar, vattenfyllda dagbrott och skog, men flygfoton från 1920-talet visar att området tidigare har varit helt trädlöst samt varit bebyggt med såväl bostadsbebyggelse som ett järnvägsnät för transport av skiffret. Den svenska stenindustrin kollapsade i princip helt när miljonprogrammet lanserades. Detta skedde även i Grythyttan som under 1960-talet gick från att ha 150 anställda till 20. Idag sker det i stort sett enbart brytning för stenkrossverksamhet.

Därefter åkte vi till Larsbo där man har brutit kalk sedan 1500-talet. Lars Hagström från Lindesbergs museum visade oss dagens anläggning som i stora delar är från tidigt 1900-tal och som var i drift till 2001. Tillsammans med länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet arbetar man nu med att vårda anläggningen, vilket huvudsakligen är fogarbeten och arbeten med de omfattande rostangrepp som har uppstått sedan verksamheten lades ner. Då det schweiziska bolag som idag äger anläggningen inte har varit positiva till en byggnadsminnesförklaring har man istället upprättat ett avtal vilket reglerar hur de kulturmiljövårdande institutionerna får nyttja anläggningen samt vilka fysiska förändringar ägaren inte får göra. Hur detta avtal i detalj är utformat och hur det skiljer sig från en traditionell byggnadsminnesförklaring fick vi inte klarhet i. Avtalet gäller i dagsläget enbart byggnaden med de tre kalkugnarna, inte övrig bebyggelse. Lars Hagström hoppas dock att detta ändras i framtiden så att även andra delar av området skyddas.

LARSBO KALK

Efter ett matstopp på en vägkrog åkte vi till Stripa gruva; den enda bevarande, kompletta gruvan av sitt slag i Sverige. Under ledning av ägaren Karl-Erik fick vi se hela anläggningen; från gruvlave till skakbord (vi fick också reda på att man under nästan femton år utredde om man kunde lagra kärnkraftsavfall i Stripa, något som inte blev av). Malmbrytningen lades ner 1977 och anrikningsverket togs ur drift för ca fyra år sedan. Många har varit intresserade att köpa delar av maskinparken, men ägaren har hittills alltid sagt nej eftersom han anser att anläggningen skall bevaras.

På grund av att anläggningen är så komplett samt att många tekniska innovationer inom gruvdriften är knutna hit är Riksantikvarieämbetet mycket intresserad av anläggningen och har föreslagit att den byggnadsminnesförklaras. Något konkret förslag till skydd har dock ännu inte tagits fram. Avslutningsvis fick vi reda på att det även görs slamfärg i Stripa, vilken vi kunde köpa om vi var intresserade. Utan färgburkar, men fulla med intryck, äntrade vi sedan bussen som tog oss till Örebro där vi skiljdes åt för denna gång. Vi ses i Stockholms län nästa år!

Suzanne Pluntke

STRIPA GRUVA

